

SEĆANJE NA VODU

SEĆANJE NA VODU

Emi Itaranta

Sa finskog prevela
Jasmina Teofilović

The logo for Heliks, featuring a stylized infinity symbol or a figure-eight shape formed by two thick, curved lines. Below the symbol, the word "HELIKS" is written in a bold, uppercase, sans-serif font.

HELIKS

Naslov originala
Emmi Itäranta:
TEEMESTARIN KIRJA

Copyright © Emmi Itäranta, 2012
Copyright © 2024. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Štampa
DMD štamparija, Beograd

Tipografija
Janson Text

Prvo izdanje

ISBN: 978-86-6024-117-9

Smederevo, 2024.

www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

SEĆANJE NA VODU

PROLOG

Sad je sve spremno.

Svako jutro, tokom sedam nedelja, čistila sam opalo lišće sa kamene ploče na stazi do čajdžinice i četrdeset devet puta sam iz gomile birala pregršt koju sam zatim posipala po pločama, kako ne bi izgledalo da je neko suviše često čistio stazu. To je bila jedna od stvari kojih se otac tvrdoglavo držao.

Sanja mi jednom reče da mrtvima ne treba ugađati. Možda i ne treba. Možda pokušavam da ugodim sebi. Ponekad ne znam razliku. Kako bih znala, kad su mi u kostima i krvi, kad sam ja sve što je od njih ostalo?

Već sedam nedelja ne smem da odem na izvor. Juče sam u kući otvorila slavinu i grlič mešine prislonila na metal. Govorila sam joj lepo i govorila sam joj ružno i mogla sam da vrištim i da plačem, ali vodu ne pomera ljudska tuga. Teče ne usporavajući se i ne ubrzavajući se u tami zemlje, tamo gde će je samo kamenje čuti.

Iz slavine je isteklo nekoliko kapi, možda i kašičica.

Znam šta to znači.

Jutros sam ostatak vode iz mešine sipala u kotao, iz šupe sam donela sasušenog treseta i pored ognjišta stavila upaljač. Mislila sam na oca, čije sam želje prekršila, i na majku, koja nije

doživela dan kada sam postala majstor čajne ceremonije.

Mislila sam o Sanji. Nadala sam se da je već tamo gde se ja spremam da odem.

Stranac, čije mi lice nije nepoznato, ide stazom i pruža mi ruku koju sam spremna da prihvatim. Zemlja se neće okretati sporije niti brže, kada zajedno prođemo kroz kapiju.

Ono što ostaje na površini vode je svetlost ili senka koja se povlači.

DEO I

Čuvari vode

Samo ono što se menja, ostaje.

Vej Vulong, „Put čaja“

POGLAVLJE 1

Voda je najpromenljivija od svih elemenata. Tako mi je otac rekao onog dana kad me je odveo na mesto koje ne postoji. Iako je pogrešio u mnogim stvarima, za ovo je bio u pravu, pa i dalje verujem da je tako. Voda se kreće sa mesecom i grli zemlju, i ne boji se da umre u vatri ili da živi u vazduhu. Kada je gazite i dalje vam je blizu kao sopstvena koža, ali ako je prejako udarate rasprsne se u komade. Nekad, dok je na svetu još bilo zima, hladnih zima, belih zima, zima u koje ste se mogli umotati i u njih skliznuti i zahvaljujući kojima ste mogli da uđete unutra u toplo, ljudi su šetali po kristalnoj površini vode koju su zvali led. Videla sam led, ali samo male komade koje je napravio čovek. Ceo život sanjam o hodanju po zaleđenom moru.

Smrt je saveznik vode. Ne mogu se razdvojiti, a ni jedno ni drugo se ne može razlučiti od nas, zato što smo od njih sazdani: od promenljivosti vode i blizine smrti. Voda nema ni početka ni kraja, ali smrt ih ima. Smrt je i jedno i drugo. Ponekad je smrt skrivena u vodi, a ponekad voda proteruje smrt, ali uvek idu zajedno, u svetu i u nama.

I ovo sam naučila od oca, ali sad verujem da bih to na isti način naučila i bez njega.

Mogu da izaberem svoj početak.

Možda ću izabrati i svoj kraj.

Početak je onaj dan kada me je otac odveo na mesto koje nije postojalo.

Prošle su dve nedelje od kada sam polagala maturalni ispit, koji je bio obavezan za sve punoletne građane. Dobro sam prošla, ali sve vreme je bilo jasno da ću se držati očevo podučavanja umesto da odem u grad na studije. Taj izbor sam smatrala svojom dužnošću i stoga možda i nije bio izbor. Ali roditelji su delovali zadovoljno, a ni ja nisam bila nesrećna, što je tada bilo jedino važno.

Bili smo u dvorištu iza čajdžinice gde sam pomagala ocu da okači prazne mešine za vodu da se suše. Nekoliko njih mi je još visilo na ruci, ali većina je bila okačena na metalno postolje. Sunčeva svetlost probijala se kroz njihove providne površine kao kroz veo. Kapi vode su polako curile pre nego što padnu na travu.

„Majstor čajne ceremonije ima posebnu vezu s vodom i smrću“, rekao mi je otac dok je na jednoj mešini tražio pukotine. „Čaj nije čaj bez vode, niti je majstor bez čaja majstor čajne ceremonije. Majstor čajne ceremonije posvećuje svoj život služeći druge, ali sam učestvuje u čajnoj ceremoniji kao gost samo jednom u životu, kada oseti da mu se približava smrt. Naređuje svom nasledniku da pripremi poslednju ceremoniju i pošto popije čaj čeka sam u čajdžinici da mu smrt stavi ruku na srce i zaustavi ga.“

Tata je bacio mešinu na travu, gde je već ležalo nekoliko drugih. Popravljanje mešina nije uvek uspešno, ali one su bile skupe, kao i sve što je napravljeno od dobre plastike, pa je obično vredelo pokušati.

„Da li je neko ikada pogrešio?“, pitala sam. „Da li je neko pomislio da smrt dolazi, iako joj još nije bilo vreme?“

„Ne u našoj porodici“, odgovorio je. „Čuo sam za jednog majstora koji je naredio svom sinu da mu pripremi poslednji čajni obred, smestio se da legne na pod čajdžinice, ali je posle dva dana došao kući. Sluge su mislile da je duh i jedan je doživeo srčani udar. Majstor čajne ceremonije je pogrešno video sluginu smrt kao svoju. Sluga je kremiran, a majstor je živeo još dvadeset godina. Ipak, to se uglavnom ne dešava.“

Pljesnula sam obada na mojoj ruci. Odleteo je u poslednjem trenutku, zujeći. Traka od maske protiv insekata stezala mi je čelo i golicala me, ali znala sam da ću, ako je skinem, privući mnogo insekata.

„Kako onda znaš kada će doći smrt?“, pitala sam.

„To se zna“, tata je odgovorio. „Kao što znaš kad nekoga voliš ili kao kad u snu znaš da je neko u sobi poznat, iako mu je lice strano.“ Uzeo mi je poslednje mešine. „Donesi dva fenjera sa verande u čajdžinicu i napuni ih.“

Pitala sam se zašto su mu potrebni fenjeri, jer je bilo tek rano poslepodne, a u ovo doba godine čak se ni noću nije gasilo sunce na horizontu. Obišla sam oko kućice za čaj i izvukla dva fenjera ispod klupe. Na dnu jednog koprcala se plamena muva ukočenih krila. Istresla sam je u žbunje ogrozda. Plamene muve najviše su volele ogrozde, pa sam tresla njihove grane u otvorene fenjere sve dok se dno oba nije napunilo movama koje su puzale. Zatvorila sam poklopce fenjera i odnela ih ocu.

Stavio je na leđa praznu mešinu. Njegov izraz lica je bio skriven iza maske protiv insekata. Pružila sam mu mešine, ali on je uzeo samo jednu.

„Norja, vreme je da ti nešto pokažem“, rekao je. „Pođi sa mnom.“

Pošli smo iza kuće preko isušene močvare, koja se širila do podnožja brda i naviše do padine. Putovanje nije bilo dugo, ali kosa mi se od znoja prilepila za glavu. Kad smo stigli na visinu na kojoj je počinjalo kamenito tlo, skinula sam masku protiv insekata. Vetar je bio vrlo jak, tako da obada i komaraca nije bilo kao kod kuće.

Nebo je bilo čisto i nepomično. Sunce je zatezalo kožu. Otac je stao, možda da izabere pravac. Okrenula sam se da pogledam iza sebe. Dole se videla kuća sa baštom majstora za čajnu ceremoniju, zelena mrlja koja je lebdela u izbledelom pejzažu izgorele trave i golog kamena. Kuće u selu su bile razbacane po dolini, a na drugoj strani se uzdizala Alvinvara. Daleko iza njenih padina, tamo gde su se nalazile površine za navodnjavanje, izdvajao se pojas tamnozelenih jelovih šuma. U istom pravcu, još dalje, bilo je more, međutim, odavde se nije moglo videti čak i po najvedrijem vremenu. U drugom pravcu se nalazio čestak stabala Mrtve šume koja se polako raspadala. Tu su u mom detinjstvu rasle malobrojne breze, koje nisu bile više od mog struka, a jednom sam tamo ubrala punu šaku brusnica.

Duž granice kamenitog tla nalazila se staza i otac je skrenuo ka njoj. Na ovoj strani padina je bila puna pećina. Ovde sam se često igrala kao dete. Sećam se da me je majka jednom zatekla kako se igram planinskih patuljaka sa Sanjom i sa nekolicinom druge dece. Vikala je na oca koji je zaboravio da pazi na mene i vukla me za ruku sve do kuće. Sa decom iz sela nisam smela da se igram mesec dana. Ali čak i posle toga, kad je majka bila na službenim putovanjima, uvlačila sam se

sa Sanjom krišom u pećine, gde smo se igrale istraživača, avanturista i tajnih agenata iz Novog Ćjena u pustinjama Sredozemlja. Bilo je na desetine pećina, ako ne i stotine, mislim da smo istražile sve koje su bile vredne istraživanja. Tražile smo tajne prolaze i skrivena blaga, nalik onim u starijim knjigama ili u podkastima, ali nikad ništa nismo našle sem grubog, golog kamena.

Tata se zaustavio ispred ulaza u pećinu u obliku mačje glave, a zatim bez reči prošao kroz njega. Otvor je bio nizak. Na steni sam izgrebala kolena zbog tankih pantalona i bilo mi je teško da uđem sa fenjerom i maskom za insekte. Vazduh u pećini je bio hladan i ustajao. Sjaj fenjera je oslabio, a žučkasti odsjaj plamenih muva je svetleo u sumraku.

Prepoznala sam pećinu. Jednog leta smo se Sanja i ja spobile zbog nje, jer je ona želela da je iskoristi za sedište kluba Centralnog i Ključno Važnog Istraživačkog Društva Novog Ćjena. Tvrдила sam da je bilo previše beskorisnog prostora, zato što je pećina naglo postajala niža prema zadnjem delu, a takođe je bila suviše daleko od kuće da bi se uspešno švercovala hrana. Na kraju smo izabrale manju pećinu bližu mojoj kući.

Tata je pucao prema zadnjem delu pećine. Spazila sam kako je stao i gurnuo ruku pravo u zid – tako mi je izgledalo – i videla sam pokret njegove ruke. Stena iznad njega je tiho zaškripala kad se u njoj otvorila tamna rupa. Pećina je na toj tački bila toliko niska da mu je glava bila u visini otvora, te se provukao kroz njega, noseći fenjer. Videla sam njegovo lice, kad me je pogledao sa druge strane otvora.

„Dolaziš li?“, pitao je.

Otpuzala sam do zadnjeg dela pećine i na zidu opipala ono mesto gde sam videla kako otac otvara poklopac. Na

treperavoj svetlosti plamenog fenjera videla sam samo grubi kamen, ali sam onda ispod prstiju pronašla nešto nalik polici, iza koje je bila široka pukotina sa malom skrivenom polugom. Pukotinu je bilo skoro nemoguće videti zbog oblika stene.

„Objasniću ti kasnije kako sve ovo funkcioniše“, kazao je tata. „Dođi sad ovamo.“

Pridružila sam mu se.

Iznad pećine je bila druga pećina, zapravo tunel, koji kao da je uranjao u unutrašnjost planine. Na plafonu tunela, iznad otvora, bila je metalna cev, a pored nje velika kuka, čiju namenu nisam mogla da prozrem. Na zidu su bile dve poluge i tata je jednu okrenuo. Kameni poklopac se zatvorio. Sjaj fenjera postajao je svetliji u potpunom mraku tunela. Otac je skinuo masku protiv insekata i mešinu i spustio ih na pod.

„Ovde možeš da ostaviš masku protiv insekata“, rekao je. „Dalje ti neće biti potrebna.“

Hodnik se spuštao prema unutrašnjosti planine. Primećila sam da je duž njega prolazila metalna cev. Nisam mogla da hodam uspravno, a i očeva glava je povremeno dodirivala plafon. Stena je pod nogama bila neočekivano glatka. Svetlost mog fenjera hvatala se u nabore na leđima očevog kaputa, a tama u neravnine na zidovima. Slušala sam tišinu zemlje oko nas, drugačiju od one napolju. Bila je gušća i nepokretna. Polako sam u njenoj dubini počela da razlikujem rastegljiv zvuk koji je rastao, poznat, a opet stran. Nikada ga ranije nisam čula oslobođenog, kako struji sopstvenom težinom i voljom. Bio je sličan kiši koja udara u prozore ili zvuku vode od kupanja prosute na korenje bora, ali ovaj zvuk nije bio pitom ili stešnjen, niti je bio okovan u granice koje je stvorio čovek. Obavio me je i povukao dublje dok nije bio blizu kao zidovi, blizu kao tama.

Otac se zaustavio i na svetlu fenjera sam videla da smo došli do otvora koji je povezivao hodnik sa drugom pećinom. Zvuk je snažno bubnjao. Otac se okrenuo da me pogleda. Svetlost plamenih muva treperila je na njegovom licu kao na vodi, a iza njega je pevala tama. Očekivala sam da nešto kaže, ali on mi je samo ponovo okrenuo leđa i prošao kroz otvor. Pratila sam ga.

Pokušavala sam da gledam napred, no, svetlost fenjera nije dopirala daleko. Tama nas je dočekala brujanjem. Zvučalo je kao zujanje vode za čaj na dnu gvozdеноg kotla pre nego što provri, mada više nalik zvuku sa dna hiljadu ili deset hiljada kotlova kad voda tek počinje da ključa, a majstor čajne ceremonije zna da je vreme da je skine sa vatre ili će nepovratno ispariti. Osetila sam nešto hladno i vlažno na licu. Potom smo se spustili nekoliko koraka, a svetlost plamenih muva se konačno sudarila sa zvukom i ja sam prvi put ugledala skriveni izvor.

Voda je u blistavim mlazovima jurila iz stene, tekla u svetlucavim trakama, ogromnim slapovima i sudarala se sa površinom malog jezera koje je spavalo na dnu pećine. Šikljala je i kovitlala se oko kamenja, uvijajući se i vezujući se u čvorove, žuborila je i plesala i ponovo se rasplitala. Površina je drhtala od snage pokreta. Iz te vode je isticao uski potok prema grebenu, kroz otvor kroz koji smo došli i nestajao je u steni ispod grebena. Na kamenom zidu iznad površine vode videla sam belu mrlju, a malo dalje polugu u zidu. Otac me je potapšao po leđima da krenem napred, ka ivici jezera.

„Probaj je“, rekao je.

Zagnjurila sam prste u vodu i osetila njenu moć. Kretala se uz moju ruku kao disanje, kao životinja, kao koža drugog čoveka. Voda je bila hladna, mnogo hladnija nego bilo šta

na šta sam navikla. Oprezno sam liznula prst, onako kako su me od malih nogu učili: nikada ne pij vodu koju nisi prvo probala.

„Sveža je“, rekla sam.

„Imaš sedamnaest godina, odrasla si i dovoljno zrela da razumeš ono što ću ti reći“, kazao je. „Ovo mesto ne postoji. Ovaj izvor je davno presušio. Tako kažu priče, a tako veruju i oni koji znaju druge priče, one po kojima je izvor u srcu planine nekad davao vodu celom selu. Zapamti to. Ovaj izvor ne postoji.“

„Zapamtiću“, odgovorila sam, ali tek sam kasnije shvatila kakvo sam obećanje dala. Tišina nije prazna ili nematerijalna i nije potrebno da se ukroti ono što je pitomo. Ona često u sebi skriva sile koje imaju moć da sve razbiju.

Vratili smo se niz hodnik. Na ulazu, otac je uzeo mešinu koju je tamo ostavio i okačio je o kuku na plafonu. Pošto se uverio da je mešina otvorena, pomerio je polugu u zidu tunela. Čula sam električni zvuk sličan onom iz rashladnih uređaja u našoj kuhinji i novu vrstu buke, koja kao da je bila zarobljena u metalu. Trenutak kasnije, voda iz plafona je u snažnom mlazu prsnula pravo u mešinu.

„Da li si sve ovo ti napravio?“, pitala sam oca. „Ili majka? Da li je ona ovo planirala? Da li ste ovo sagradili zajedno?“

„Niko ne zna pouzdano ko je ovo sagradio“, rekao je. „Ali majstori čajne ceremonije su oduvek verovali da je to bio neko od njih, možda prvi koji se ovde nastanio, pre nego što su nestale zime i pre početka ratova. To sada samo voda zna.“

Okrenuo je obe kuke. Mlaz vode se usporio i zaustavio, a ulaz se ponovo otvorio.

„Samo napred“, otac je naložio.

Ispala sam kroz otvor. Otac je čvrsto zatvorio mešinu i pažljivo je spustio u pećinu, a ja sam je prihvatila. Kad je zatvorio ulaz, to je ponovo bila samo pećina bez tajni.

Sjaj plamenih muva brzo je izbledeo na dnevnom svetlu. Kad smo ušli u dvorište majka je, sedeći ispod suncobrana, podigla pogled sa teške knjige iz koje je pravila beleške. Otac mi je pružio svoj fenjer. Senke lišća su se okretale na kamenim pločama dok je koračao prema sobi za čaj sa mešinama na leđima. Nameravala sam da ga pratim, ali me je zaustavio: „Ne sada.“

Stajala sam mirno sa fenjerima u rukama i slušala kako plamene muve udaraju o njihove staklene zidove, zagrejane suncem. Tek kad je majka progovorila, shvatila sam da treba otvoriti poklopce fenjera.

„Ponovo si izgorela na suncu“, rekla je. „Gde ste bili ti i tata?“

Plamene muve su izletele u vazduh i videla sam kako nestaju u žbunju.

„Na mestu koje ne postoji“, odvrtila sam i u tom trenutku sam je pogledala i znala sam da ona zna gde smo bili i da je i ona bila tamo.

Majka nije rekla ništa, ne tada, ali mir je iščezao sa njenog lica.

Kasno uveče, dok sam ležala u svojoj sobi ispod mreže protiv insekata i u borovima posmatrala narandžastu svetlost noćnog sunca, čula sam je kako u kuhinji dugo razgovara sa ocem. Reči mi nisu bile jasne, ali se u njima izdvajala tamna oštrica, koja me je ispratila u san.

POGLAVLJE 2

Zemlja je još udisala noćnu hladnoću dok sam pomagala ocu da utovari probušene mešine za vodu u nisku prikolicu helcikla*. Njihove izgrebane plastične stranice blistale su na jutarnjem suncu. Debele kaiševe za transport vezala sam oko mešina, a kad sam proverila da li su mešine dobro pričvršćene, preko ramena sam prebacila torbu od morske trave i popela se na sedište helcikla.

„Idi kod Jukare“, rekao je otac. „On daje popust.“ Jukara je bio najstariji majstor za plastiku u selu. Nisam mu verovala, jer su se mešine popravljene prethodne godine ponovo polomile nakon nekoliko upotreba, tako da mu ništa nisam rekla, samo sam napravila pokret glavom koji bi se mogao tumačiti kao klimanje. „Nemoj da ostaneš ceo dan“, nastavio je otac. „Sutra nam dolaze gosti. Treba mi tvoja pomoć pri čišćenju sobe za čaj.“

Zgazila sam pedalu helcikla i krenula. Jedna od solarnih ćelija je bila pokvarena i motor je trzao, tako da sam morala da okrećem pedale na skoro celom prašnjavom i krivudavom putu kroz zlatnozeleni šumarak oko kuća. Tek neposredno

---

* Solarni bicikl. (*Prim. prev.*)

ispred šume bicikl je počeo da se kreće ravnomerno i tiho. Pažljivo sam skrenula biciklom i prikolicom na širi put koji je vodio do sela, zaključala pedale i pustila da mi se noge odmaraju na njima, dok se bicikl polako kretao prema selu. Osećala sam svež jutarnji vazduh na golim rukama, a obada još nije bilo mnogo. Skinula sam masku protiv insekata i pustila da mi vazduh i sunce struje preko lica. Nebo je bilo plavetno i suvo, zemlja je bila nepomična i videla sam kako male životinje u polju punom prašine traže vodu.

Prošla sam pored nekoliko kuća na obodu sela i došla do raskrsnice. Put do Jukarine radionice išao je sleva. Zastala sam i malo oklevala. Nastavila sam desno dok nisam ugledala poznatu, ispucalu plavu ogradu.

Kao i većina seoskih građevina, Sanjina kuća je bila iz starog vremena, prizemna, sa mnogo soba. Imali su baštu i garažu iz doba kada je većina ljudi još posedovala brza stara vozila. Na zidovima su se videli tragovi mnogobrojnih popravki. Sanjini roditelji su rekli da je krov nekada bio skoro ravan i nije imao solarne panele. Bilo mi je teško da zamislim takav krov.

Zaustavila sam se ispred otvorene kapije, a Sanja je stajala u dvorištu, i metalnom cevčicom čistila dna mešina za vodu psujući. Spoljna vrata su bila otvorena i gotovo nečujni zvuk vesti kretao se iz kuće ka vratima i kroza zavesu za insekte. Ona na glavi nije imala masku protiv insekata i kad me je pogledala videla sam da nije spavala.

„Prokleta varalica je prodavala slanu vodu“, rekla je, besno gurajući crnu kosu iza ušiju. „Ne shvatam kako je uspeo, prvo sam, kao i uvek, probala vodu i bila je za piće. Matori je dao užasnu cenu, pa sam kupila samo pola mešine, ali i te pare su bile bačene.“

„Iz kakve posude je prodavao vodu?“ , pitala sam dok sam vozila bicikl u dvorište kroz kapiju.

„One starinske“, odgovorila je Sanja. „Iz velike providne posude na podnožju, koja ima cev na vrhu iz koje se prodaje voda.“

„Prevarant koji ima dvostruku cev“, rekla sam. „Videla sam ga u gradu prošle godine. Na dnu se nalazi druga skrivena posuda, sa slanom vodom. Cev ima dva podešavanja, jednim uzima vodu za piće, a drugim voda dolazi iz skrivenog kontejnera. Prodavac na probu nudi pitku vodu iz kontejnera, ali tajno menja podešavanje cevi i prodaje slanu vodu.“

Sanja je kratko zurila u mene, a onda je kazala: „Prokleti idiot.“ Zнала sam da govori o sebi. Sigurno je potrošila najveći deo nedeljnog budžeta za slanu vodu.

„To je moglo da se dogodi bilo kome“, rekla sam. „Nikako nisi mogla da znaš. Treba ipak širiti vest i upozoriti druge.“

Sanja je uzdahnula. „Videla sam da i drugi od njega kupuju vodu na večernjoj pijaci, neposredno pred zatvaranje. Sigurno je već daleko odavde. Verovatno već traži sledećeg idiota.“

Nisam rekla naglas šta sam mislila: često sam slušala kako moji roditelji govore da su očigledno došla loša vremena ako srećemo više prevaranata nego obično, bez obzira na to koliko se u vestima često ponavlja da je svako nemirno vreme privremeno i da je rat pod kontrolom. Vode je povremeno nedostajalo čak i u najboljim vremenima, ali ljudi su se uglavnom snalazili sa količinom vode koju su imali za mesec dana, pa se varalicama nije isplatilo da obilaze sela. Lutajući prodavci vode, koji su ponekad svraćali u mala sela održavajući visoke cene, znali su dobro koliko može biti ugrožena njihova egzistencija, pa su prodavce vode koja nije za piće gledali popreko. Prevaranti nisu bili retki, ali ovo je bio već

treći put da je naše selo bilo pogođeno. Nagli porast prevaranata obično je značio da se u gradovima šušalo o pooštavanju propisa, čak i o racionalizaciji, i da su neki od varalica napustili gradove prepune crnoberzijanaca, tražeći šire tržište i lakovernije kupce.

„Je l' vam vodovodna cev ponovo u kvaru?“, pitala sam.

„To staro đubre bi trebalo iskopati i zameniti ga novim“, rekla je Sanja. „Kad bih imala vremena, to bih uradila sama. Minja se prošle sedmice ponovo razbolela, ne usuđujemo se da joj dajemo našu vodu, čak ni prokuvanu. Otac tvrdi da je voda u redu, ali mislim da se njegov stomak očeličio kako je godinama pio prljavu vodu.“

Minja je bila Sanjina dvogodišnja sestra, koja je od rođenja pobolevala. U poslednje vreme je i njihova majka Kira često bila u lošem stanju. Nisam rekla Sanji, ali sam jedanput ili dvaput u polumraku videla stranca kako sedi ispred njihovih vrata, mršavu i tamnu figuru, koja nije bila neprijatna, ali beše svesna da nigde nije dobrodošla. Bio je nepomičan i tih, strpljivo je čekao, nije ulazio unutra, niti se udaljao.

Zapamtila sam šta mi je otac rekao o smrti i o majstorima čajne ceremonije i dok sam gledala podočnjake na Sanjinom neispavanom licu, koje nije bilo starije od mog, iznenada me je opteretila slika figure koja čeka na njihovim vratima.

Neke stvari ne treba videti. Neke stvari ne treba izgovoriti naglas.

„Da li ste tražili dozvolu za popravku vodovodne cevi?“

Sanja je frknula. „Misliš li da imamo vremena da čekamo dok ne dobijemo dozvolu? Imam gotovo sve delove koji su potrebni. Samo nisam smislila kako da to tajno izvedem, tako da nadzornik raspodele vode ne primeti.“

Rekla je to u prolazu, kao da je u pitanju bilo nešto jednostavno, svakodnevno, a ne zločin. Razmišljala sam o nadzornicima raspodele vode, njihovim nepomičnim licima iza plavih maski protiv insekata, o ujednačenom marširanju dok u paru patroliraju po selu proveravajući kako ljudi troše mesečnu kvotu vode i deleći kazne. Čula sam za premlaćivanja, hapšenja, novčane kazne, a u selu se pričalo da je bilo i gorih stvari, ali nisam znala šta je bila istina. Mislila sam o oružju čuvara: dugim, sjajnim sabljama, koje sam gledala kako seku metal, igrajući se na ulici komadima nezakonite vodovodne cevi, konfiskovane iz kuće neke stare žene.

„Donela sam ti nešto na popravku“, rekla sam i počela da odvezujem trake sa svoje gomile mešina za vodu. „Nije hitno. Koliko ćeš naplatiti?“

Sanja je brojala mešine prelazeći prstom po gomili.

„Polu dana posla. Tri mešine vode.“

„Platiću ti četiri.“ Znala sam da bi Jukara naplatio dve, ali nisam se žalila.

„Po ceni od četiri mešine odmah ću popraviti jednu.“

„Donela sam još nešto.“ Izvadila sam iz torbe tanku knjigu. Sanja ju je pogledala i uzbuđeno uzviknula:

„Divno!“ Onda je izraz na njenom licu ponovo postao tmuran. „Ali još nisam pročitala ni prethodnu knjigu.“

„Nije važno. Ja sam je pročitala više puta.“

Sanja je nerado uzela knjigu, ali videla sam da je zadovoljna. Kao mnoge seoske porodice, ni njena nije imala knjige. Podkast priče su bile jeftinije i mogle su se kupiti na bilo kojoj pijaci, za razliku od knjiga na papiru.

Odnele smo mešine oko kuće u Sanjinu radionicu, koju je napravila u zadnjem dvorištu. Krov radionice je bio pokriven morskom travom, a njena tri zida činile su

razvučene mreže protiv insekata između nosećih stubova. Četvrti je bio zadnji zid kuće. Sanja je za nama povukla mrežasta vrata od gusto pletene žice i blokirala ih da ih promaja ne otvori.

Mešine sam spustila iz naručja na drvenu tezgu, koja je bila na sredini radionice. Sanja je na njih spustila ostale i podigla mešinu sa vrha na jedan od dugačkih stolova pored čvrstog zida. Moj otac je bojom od cvekle obeležio mesto na kome je curilo: na površini mešine se izdvajala nepravilna pukotina u obliku zvezde.

Sanja je upalila solarni gorionik i njegovi otpornici su zasvetleli narandžastocrvenom bojom. Ispod stola je potražila kutiju u kojoj su bili različiti komadi plastike za krpljenje i odabrala jedan. Posmatrala sam kako je prvo pažljivo zagrevala mesto na kome je mešina curila, a potom plastični deo, sve dok obe površine nisu postale meke, lepljive, a zatim čvrste. Sanja je zakrpila pukotinu i nakon što se uverila da je potpuno prekrivena, počela je da izravnava šav da bi ga učinila nepropusnim.

Dok sam čekala, razgledala sam po radionici. Sanja je skupila još plastičnog otpada od mog poslednjeg dolaska pre nekoliko nedelja. Dugački stolovi su kao i obično bili puni alata, četkica, kantica sa bojom, drvenih polica, praznih fenjera i ostalog, čiju namenu nisam ni znala. Najviše prostora su, ipak, zauzimalle drvene kutije prepunjene plastičnim i metalnim otpadom. Teže je bilo pronaći metal, jer su još pre nekoliko decenija najkorisniji delovi nošeni u grad i pretapani za potrebe vojske, a nakon toga ljudi su iz jama s metalom skupljali sve što je moglo da se iskoristi. Danas su od tog metala ostali beskorisni komadi, koji nisu imali nikakve veze među sobom.

Za plastični otpad se pak činilo da nikada neće nestati, zato što je, za razliku od naše, plastika bivšeg sveta trajala vekovima, bez razgrađivanja. Njen veći deo je bio lošeg kvaliteta ili veoma oštećen, tako da nije ni mogao da se koristi za nešto upotrebljivo, ali ponekad, ako biste kopali dublje, mogli ste da nađete blago. Najbolja otkrića bili su delovi pokvarene tehnologije iz bivšeg sveta, u obliku prepletene plastike i metala, projektovani da rade nešto što u savremenom svetu ne postoji. Ponekad je deo odbačene mašine mogao da bude u prilično dobrom stanju ili je mogao lako da se popravi i čudili smo se zašto je to uopšte bilo bačeno.

U jednoj kutiji ispod stola bile su napukle plastične posude: šolje, tanjiri, bokal. Ispod njih su bila dva crna plastična kvadra, otprilike veličine knjiga koje sam imala kod kuće u sobi, debljine nekoliko centimetara. S jedne strane su bili glatki, a na poledini su se nalazile dve rupe sa belim ivicama, nalik točkovima sa zupcima. Sa jednog kvadra otpala je ivica i iznutra se pomaljalo tamna, sjajna traka. Na plastici je bio mali ispupčen natpis. Veći deo je bio nečitak, ali sam razabrala tri slova: VHS.

„Šta je ovo?“, upitala sam.

Sanja je završila sa ujednačavanjem šava i okrenula se da pogleda.

„Nemam pojma“, rekla je. „Iskopala sam ih prošle nedelje. Mislim da su to rezervni delovi za neki stari uređaj, ali nisam shvatila kakva im je funkcija.“

Sanja je okačila mešinu na stalak. Potrebno je vreme da se plastika potpuno stvrdne da šav ne bi propuštao vodu. Sa stola je uzela veliki platneni ranac i stavila ga na leđa.

„Hoćeš li da ideš da skupljamo otpad dok se mešina ne učvrsti?“, upitala je.

Nakon što smo prošle pored nekoliko blokova, htela sam da skrenem u ulicu kojom smo obično pešačile do groblja plastike. Sanja me, međutim, zaustavila i rekla:

„Ne idi tuda.“

Pažnju mi je odmah privukao znak. Pored ulice je bila drvena kuća, izbledele, ispucale fasade, koja je nekada bila žuta. Jednoj solarnoj ploči na krovu nedostajao je ugao. Zgrada se nije mnogo razlikovala od većine kuća u selu: izgrađena je u bivšem svetu, a kasnije je prilagođena uslovima savremenog sveta. Sada se pak izdvajala usred izbledelih zidova bez boje i užasnih dvorišta, jer je bila jedina kuća u ulici sa sveže obojenim vratima. Na istrošenoj drvenoj površini bio je naslikan svetloplavi krug, toliko sjajan da je još izgledao mokar. To ranije nisam videla.

„Šta je to?“, pitala sam.

„Hajde da ne pričamo o tome ovde“, rekla je Sanja i povukla me. Videla sam kako iz susedne kuće neko izlazi. Skrenuo je pogled da ne gleda obeleženu kuću i ubrzao je korak kad je prolazio pored nje. Osim njega, na ulici nije bilo nikoga.

Pratila sam Sanju do zaobilaznog puta. Osvrtala se oko sebe i pošto nikoga nije videla prošaptala je:

„Kuća je pod nadzorom. Krug na vratima se pojavio prošle nedelje. To je znak ozbiljnog zločina protiv raspodele vode.“

„Kako znaš?“

„Majka mi je rekla. Priča se da je pekareva žena jednog dana zastala na kapiji te kuće i da su se iznenada pojavila dva čuvara vode, pitavši je šta tu radi. Rekli su joj da su stari zgrade zločinci protiv raspodele vode. Pekareva žena je mogla da ode tek pošto ih je uverila da je došla da im proda kolače od suncokretovog semena.“

Znala sam ko je živeo u kući. Par bez dece sa ostarelim roditeljima. Teško mi je bilo da zamislim da oni budu okrivljeni za zločin protiv raspodele vode.

„Šta se dogodilo stanarima?“, pitala sam. Mislila sam o njihovim običnim, ispijenim licima i skromnoj odeći.

„Niko nije siguran da li su oni još unutra ili su ih odveli“, odgovorila je Sanja.

„Šta misliš, šta će im uraditi?“

Sanja me je pogledala, slegla ramenima i začutala. Setila sam se šta je rekla o izgradnji nelegalnog vodovoda. Osvrnula sam se oko sebe. Ulica i kuća su nestali iz vidokruga, ali pred očima mi je i dalje bleštao plavi krug: bolna tetovaža na koži sela, suviše upaljena da bi joj se bezbedno prišlo, prekrivena tišinom.

Nastavile smo put obilaznicom.

Prešle smo preko plitkog, blatnjavog potoka koji se probijao kroz pejzaž blizu groblja plastike. Obema nam je kao deci bilo zabranjeno da dolazimo ovde. Majka je rekla da je zemlja oko groblja zatrovana, a groblje opasno za hodanje, noga je mogla da sklizne bilo gde, a neka oštra ivica da pocepa odeću i kožu. Tada smo imale naviku da naše tajne izlete brižljivo planiramo, obično pred samo večer, dok još nije bilo mračno toliko da nam treba plameni fenjer, ali nije bilo ni toliko svetlo da bi nas neko iz daljine prepoznao.

Groblje plastike je bio veliki, krševiti predeo u koji tone noga, na kome su se strmo i nepredvidljivo izdizali oštri uglovi i neravne površine, prave ivice i izlomljene linije. Njegovi čudni, oštri talasi i planinski obrisi stalno su menjali oblik. Ljudi su premeštali gomile smeća sa jednog mesta na drugo, gazili ravnice, zbijajući ih da budu još čvršće, kopali

velike jame i pravili brda pored njih tražeći upotrebljivu plastiku i građu koja se nije previše savila pod slojevima otpada. Poznat miris i izgled groblja podsećali su me na dugačke čizme koje sam uvek obuvala u strahu da ću dobiti rane na listovima, na njihovu hrapavu tkaninu, na to kako su mi u njima stopala bila vruća i klizava.

Sada sam imala samo letnje cipele sa drvenim đonom, koje mi nisu štatile noge čak ni do članaka, ali bila sam starija, a i dan je bio vedar. Mrtva plastika je škripala pod težinom naših koraka, a obadi i drugi insekti su glasno zujali oko naših maski. Već sam bila spustila rukave i čvrsto ih vezala oko zglobova, jer sam znala da bi i mala traka otkrivene kože privukla još insekata. Zglobovi na nogama će mi biti crveni i otečeni do večeri.

Držala sam otvorene oči za bilo šta što bi vredelo sakupljati, ali prolazila sam samo pored nezanimljivih predmeta: trošnih, prljavobelih plastičnih ploča, cipela koje su izgledale neudobno, sa polomljenim visokim štiklama, izbledelih glava lutaka. Zastala sam i okrenula se da pogledam iza sebe, ali Sanja nije više bila iza mene. Videla sam je nekoliko metara dalje, čučala je iskopavajući nešto iz gomile otpada. Približila sam se kad je iz hrpe napuklih činja, iskrivljenih vešalica i dugačkih crnih letvica izvukla nešto što je ličilo na kutiju sa poklopcem.

Kutija je bila pravougaonog oblika, tako nešto nikad ranije nisam videla. Izgledalo je kao da je crna, izgrebana površina nekada bila glatka i sjajna. Na svakom kraju pravougaonika bilo je okruglo udubljenje, koje je prekrivala gusta metalna mrežica.

„Zvučnik“, rekla je Sanja. „Videla sam slične na drugim uređajima iz prošlosti. Ovim se nešto slušalo.“ Između

zvučnika je bilo pravougaono udubljenje, malo šire od mog dlana. Imalo je polomljen poklopac koji je mogao da se otvori iz gornjeg ugla. Na vrhu uređaja nalazio se red dugmadi, sa strelicama u različitim pravcima, i jedno veće dugme. Kad bi se to dugme okretalo, crveni pokazivač bi se kretao duž skale označene brojevima, koji ništa nisu značili: 92, 98, 104 i tako dalje. Na desnom kraju skale videla se oznaka Mhz. Osim dugmadi, na gornjoj strani je postojalo okruglo udubljenje, malo veće od onog na prednjoj ploči, koje je delimično prekrivao providan poklopac. Nisam morala ni da pitam, znala sam da će Sanja odneti uređaj u radionicu. Njen izraz lica otkrivao je da ona već zamišlja unutrašnjost uređaja i vidi sebe kako ga otvara, pamti raspored delova i u njega dovodi struju iz solarnog generatora da bi videla šta će se dogoditi.

Lutale smo još malo po groblju plastike, ali našle smo samo običan otpad, polomljene igračke, krhotine nečeg nepoznatog, neupotrebljivo posuđe i beskonačno mnogo buđavih, otrcanih plastičnih kesa. Kad smo krenule nazad u selo, rekla sam Sanji:

„Želela bih da zaronim na dno ovog groblja plastike. Možda bih onda razumela nekadašnji svet i ljude koji su sve ovo bacali.“

„Previše razmišljaš o njima“, rekla je Sanja.

„Kao i ti“, odgovorila sam. „Inače ne bi ovde dolazila.“

„Ne razmišljam o njima“, rekla je Sanja. „Samo o njihovim uređajima, o tome šta su znali i šta su nam ostavili.“

Ućutala je i spustila mi ruku na nadlakticu. Osetila sam dodir njenih toplih prstiju kroz tkaninu rukava i vrelinu sunca, dve različite toplote, jednu pored druge. „Ne вреди razmišljati o njima, Norja. Ni oni nisu razmišljali o nama.“

Pokušala sam da ne mislim o njima, ali njihov nekadašnji svet se preliva u naš sadašnji svet, njegovo nebo, njegovu prašinu. Da li se ikada sadašnji svet, svet koji jeste, prelivao u njihov svet, svet koji je bio? Zamišljam nekog od njih kako stoji pored reke koja je sad suv ožiljak na našem kraljiku, ženu koja nije ni mlada ni stara, ili možda muškarca, svejedno. Kosa joj je svetlosmeđa i gleda pored bujice vode, koja je možda mutna, možda bistra i nešto što još nije postojalo preliva se u njen um.

Želela bih da mislim kako se ona okreće i odlazi kući, tog dana radi nešto drugačije zbog onoga o čemu je razmišljala, pa radi to opet sutradan i ponovo sledećeg dana.

Ipak, vidim je, neku drugu nju, kako se okreće i ne čini ništa drugačije i ne mogu da razaznam koja od njih je stvarna, a koja je odraz u bistroj, mirnoj vodi, toliko jasna da se skoro može pogrešiti misleći da je prava.

Gledam nebo i gledam svetlost i gledam oblik zemlje, koji su isti kao i u njihovom svetu, ali ipak nisu, a prelivanje nikada neće prestati.

Na povratku do Sanjine kuće nismo mnogo pričale.

Stajala je na verandi u hladu kad sam pričvrstila popravljenu mešinu na kolica i nagazila na pedalu da pokrenem heliickl. Oko nas je plamteo dan, visok i svetao, a ona je bila mala i tanka i sivoplava u tamnoj senci.

„Norja“, rekla je. „Za ono plaćanje.“

„Još danas ću ti doneti prve dve mešine“, rekla sam.

Kad sam krenula ka kući majstora čajne ceremonije, videla sam osmeh na njenom licu. Bio je tanak i bezbojan, ali ipak osmeh.

Moj otac ne bi bio zadovoljan.